

ZMĚNIT SAMIZDAT

Ivan Lamper (*1957)

„Na rozdíl od nacismu nemá normalizační komunismus oběti na životech. Jediné oběti [...] jsou ty miliony lidí se zlomenou páteří a vymytými mozky, kteří se za oběti ani nepovažují. Já nejsem obětí normalizačního komunismu – jsem šťastný člověk, který zažil dobrodružné časy. Uměl bych si samozřejmě představit jiné dospívání nebo mládí, ale bylo to dobrodružství. Podívejte se na fotky ze sedmdesátých a 80. let. Jak na nich ti lidé vypadají, jaký mají výraz v obličeji, jak chodili oblékaní [...]. To jsou pravé oběti komunismu. Jenže když se zeptáte, kde jsou ty oběti, tak se k tomu nikdo nehlásí, protože ti lidé si připadají, že jsou úplně v pohodě,“ říká editor týdeníku Respekt a někdejší disident Ivan Lamper v interview, které s ním pro účely bakalářské práce (Osobnost Ivana Lampera v kontextu české žurnalistiky) vedla roku 2016 Tereza Matějková.

Ivan Lamper se narodil v roce 1957 v Pardubicích, vyrůstal ve Zlíně, jeho matka byla učitelka, otec inženýr, „velké zvíře v chemickém průmyslu“. Ivan si pamatuje sovětskou okupaci v srpnu 1968, kterou prožil jako jedenáctiletý, a říká, že ho v dospívání ovlivnilo, když otce „vyloučili [...] z KSČ, našťěstí. [...] To byl takový důležitý zážitek, něco, co potom dál přetrvávalo. Být v rodině, která byla svým způsobem vyděděná. Člověku to pomohlo ubránit se [...] režimu. [...] Doma mě k ničemu nenutili, tedy ve smyslu nějakého poklonování nebo nadbíhání režimu. Naopak, rodiče pravidelně poslouchali západní rozhlas, především Svobodnou Evropu, a věděl jsem proto o věcech, které byly oficiálně tabu.“

Studoval gymnázium v Uherském Hradišti a po maturitě jeden semestr ekonomii. Když z vysoké školy odešel, pobýval zhruba půl roku v psychiatrické léčebně, aby unikl povinné vojně. Dvouletá základní služba v Československé lidové armádě znamenala mimo jiné i slib věrnosti KSČ a okupační sovětské moci a také obnášela ideologickou a často i fyzickou šikanu: „Mně se absolutně nechtělo být dva roky zavřený v takových podmínkách. Takže jsem byl v blázinci a po osmi letech snah jsem dostal modrou knížku [legitimaci, která potvrzovala, že držitel byl zproštěn vojenské služby].“

Stejně jako mnozí další mladí lidé chtěl Ivan Lamper z Československa emigrovat do svobodné západní Evropy, ale komunistické úřady mu v roce 1981 odebraly cestovní pas: „Intenzivně jsem to se svou tehdejší ženou plánoval, učil jsem se anglicky, za peníze, které jsme při svatbě dostali od rodičů, jsme si koupili zájezd do Německa. A pak, úplně nepochopitelně, přestože jsem byl zcela normální mladý člověk, mi sebrali pas. [...] Byl

jsem akorát syn otce, kterého vykopli ze strany, a možná jsem byl takový nonkonformista, kterému se ti bolševici sice nelíbili, ale nijak to nedával najevo. Ještě jsem v rámci jakési vzpoury chodil do evangelického kostela a pracoval v divadle. A čtyři dny před tou cestou mě zatkla StB, přijeli si pro mě do práce, obklíčili mě dvěma auty, vymysleli si nějakou záminku o tom, že jsem viděl autonehodu a mám jim podat svědectví. A pak mi sebrali ten pas.“

Tehdy pracoval v dělnických povoláních a v roce 1982 podepsal Prohlášení Charty 77 (nejvýznamnější československé opoziční iniciativy). Vzpomíná, že to pro něj nebylo těžké rozhodnutí a že v tehdejších poměrech přinášelo navzdory zájmu tajné policie dokonce úlevu: *„Člověk se vymkl z obecného osamění, které se už dnes nedá dost dobře popsat, a taky ze závislosti na tom, co mu stát dovolí, nebo nedovolí. Tím podpisem jsem překročil hranici, ocitl jsem se mezi inspirativními lidmi, kteří se nebáli, měli zajímavé nápady, po takovém společenství jsem vždycky toužil. Kdybych parafrázoval Václava Havla, tak do mého života vstoupily dějiny, začalo se se mnou něco dít.“*

Ve Zlíně začal Ivan Lamper přepisovat na stroji poezii Egona Bondyho a texty The Plastic People of the Universe. Z přepisů sestavil samizdatové publikace. Vzpomíná, že určující postavou a do určité míry vzorem se pro něj stal umělecký vedoucí Plastiků, básník, kunsthistorik a mnoho let vězněný vůdčí duch undergroundu Ivan Martin Jirous, člověk výrazných názorů, a především zásadových postojů. V první polovině 80. let se Lamper přestěhoval do Prahy, kde se seznámil s Janem Rumlem, Jáchymem Topolem a dalšími disidenty mladší generace. Začal se intenzivně věnovat samizdatu a v roce 1985 stál spolu se spisovatelem Jáchymem Topolem a výtvarníkem Viktorem Karlíkem u zrodu časopisu Revolver Revue (RR, do roku 1987 vycházel pod názvem Jednou nohou – myšleno „jednou nohou v kriminále“).

První číslo bylo tištěno na cyklostylu, mělo Karlíkovu linorytovou obálku, tajně se prodávalo za 25 korun a vyšlo v nákladu asi 50 kusů: *„To je, jako kdyby se dneska něčeho vytisklo třeba dvacet tisíc. Pro nás to byla absolutní senzace. Ohrožujete úplně všechny, děláte to tajně, každý papír, který je v té stostránkové publikaci máte v ruce. [...] A tak jsme pracně vydali to první číslo a měli jsme pocit, že jsme udělali díru do českého samizdatového světa. A ono se nestalo vůbec nic.“* Po několika dalších číslech se nicméně z RR, zaměřené především na beletrii a esejistiku, která v ČSSR nesměla vycházet (ať už se jednalo o původní české, nebo překladové texty) stal výrazný a čím dál známější ilegální časopis, který se v nelehkých podzemních podmínkách postupně profesionalizoval – a pamětníci se shodují, že na tom měl Ivan Lamper značnou zásluhu.

Ve stejné době pašoval s Jáchymem Topolem literaturu z Polska, kde byla silnější a akceschopnější protikomunistická opozice, a tudíž i mnohem rozsáhlejší a rozmanitější neoficiální vydavatelská činnost: *„Fungovalo to tak, že jsme vyfasovali takový modrý*

batoh, a protože se bez pozvání a bez kontroly nedalo jet ani do Polska, využívali jsme stezku Míru a Přátelství, která vedla přes hřebeny Krkonoš a mohli na ni čeští i polští občané. Sice tam všude byli policajti, ale nikdo nás nekontroloval. Takže ti Varšavané nebo Wroclavané měli stejný modrý batoh, přijeli a měli ho narvaný jejich věcmi. My jsme ho měli spíš takový hubený, bylo v něm pár dokumentů Charty a nějaké knížky. A jakoby náhodou jsme se potkali na některém z odpočívadel, hodili jsme bágly vedle sebe a pak jsme si každý vzali ten jiný batoh. No, a někdo nás nahlásil, takže nás s Topolem zabásli. Odvezli nás do Polska, protože nás chytili Poláci, ani nevím, jak jsme tam byli dlouho. Z polské vazby nás pak převezli přes hranice a vykopli v Hradci Králové.“ Šťastnou shodou okolností skončilo zatčení bez trestu (viz portrét J. Topola).

V roce 1989 Lamper založil spolu s Janem Rumlem, částí redakčního okruhu RR a dalšími lidmi neoficiální samizdatový časopis Sport (název byl míněn jako recese, v ČSSR vycházel časopis Československý sport). Šéfredaktorem se stal básník Zbyněk Hejda a na rozdíl od RR, která se profilovala jako obsáhlá a de facto „klasická“ kulturní revue, byl Sport více žurnalistický, měl vycházet častěji, v menším rozsahu zhruba 40 stran, ale ve větším nákladu 1500 až 2000 kusů. Od června do listopadu 1989 vyšla čtyři čísla, nejčastěji citované je třetí, v němž byl publikován obsáhlý rozhovor Ivana Lampera s vůdčí osobností československého disentu a pozdějším prezidentem Václavem Havlem. „Uvědomovali jsme si, že většina domácí samizdatové produkce je orientovaná na kulturu, historii anebo fejetonový způsob psaní, jako například tehdejší samizdatové Lidové noviny, a zprávy o aktuálním reálném dění či životě v ČSSR spíše sem tam supluje zahraniční rozhlas. [...] Chtěli jsme dělat normální žurnalistiku, pravdivě psát o lidech, o jejich příbězích [...]“ vzpomínal Lamper v rozhovoru pro občanské sdružení Post Bellum v roce 2016.

V revolučních dnech po 17. listopadu 1989 začali redaktoři časopisů Sport a Revolver Revue (RR vychází dodnes) vydávat důležitý list Informační servis, z něhož se v roce 1990 zrodil týdeník Respekt. Ivan Lamper svou prací v disentu významně přispěl k tomu, že se po pádu komunismu mohla v Československu zrodit svobodná žurnalistika. Do roku 1994 byl šéfredaktorem Respektu, kde dodnes působí jako hlavní editor a autor pravidelné rubriky Minulý týden. Roku 1991 mu americký časopis World Press Review udělil mezinárodní novinářskou cenu Editor of the Year. V roce 1996 vydal knihu Minulý týden: od voleb 92 do voleb 96 aneb Historie naší současnosti.

Autor textu Adam Drda